

ALGABA DE RONDA

No mes de Agosto de 2012 membros da Sociedade Antropolóxica Galega SAGA, tiveron a oportunidade de visitar o poboado arqueoexperimental sito na Finca La Algaba1, en Ronda, Málaga e poñer os alicerces dunha liña de traballo conxunta, no tocantes a aspectos metodolóxicos. Fomos aló para aprender.

Algaba quiere dicir o mesmo que Albogo, en galego, bosque ou mato mesto, con moita vexetación. Neste lugar da serra mais occidental das Cordilleiras Béticas, a medio camiño do atlántico e o mediterraneo, onde se interpenetran as rochas calizas, e as dolomías, o gneis e os esquistos, a arenisca e varias mais; nestas alturas nas que as precipitacións medias varían entre os 2000mm de Grazalema e os menos de 600 do oriente da serra; nestes matos nos que conviven os castiñeiros e os abetos (Abies pinsapo Bois.) a neve da invernia e a seca abafante do verán, atópase unha finca dunhas 50 hectareas adicadas á educación ambiental e a investigación arqueolóxica na que teñen como albo a restauración plausible dos xeitos de vida e de relación co medio das primeiras comunidades de agricultores, da época neolítica pois, deste entorno.

Na Finca la Algaba de Ronda, atopamos un poboado que reproduce parcialmente o coñecido

poboado do xacemento de Los Millares, en Santa Fe de Mondújar, Almería. Empregando en todo momento as técnicas constructivas

plausibles na execución das murellas, colmados, sebes defensivas, etc, nada do que atopamos é orixinal, nada é neolítico ou calcolítico. Todo foi recreado rigurosamente a partires do ano 2003 ca finalidade de axudar a

coñecer millor a prehistoria recente da Península Ibérica.

Desbotando tratamentos xeneralistas, que fixan primeiro patróns de asentamento e procesos evolutivos e tecnolóxicos, aquí parten da base do estudo das primeiras comunidades locais produtoras de alimentos. O resultado é

unha aproximación interdisciplinar na que conflúen as ciencias naturais e as sociais en pé de igualdade e cunha vontade decidida de abrir unha via de acceso cara a prehistoria peninsular, que sexa transitable pola poboación en xeral.

obradoiros de oleiría, metalurxia ou cesteiría, son algúns dos eidos nos que se traballa neste parque onde podemos achegarnos ó que, segun documenta a arqueoloxía doutras zonas, foi a vida das xentes dese periodo nesta paisaxe.

Na finca estase desenvolvendo tamén, parte do programa de recuperación de varias razas de gando doméstico, entre elas o da raza "pajuna" de gando bovino. Esta raza practica, xunto con gando galego e doutras partes de Europa fortemente emparentadas entre elas, na recuperación do antepasado común

os bóvidos domésticos actuais: o Uro euroasiático *Bos primigenius primigenius*.

Botouse mau de artesáns outras persoas que teñen vivido e traballado no medio da Serranía de Ronda recuperando deste xeito habilidades e materiais que tamén estaban documentados na arqueoloxía da contorna. Volveuse a traballar a man, con animais de tiro e en comunidade. Todo un exemplo de dinamización cultural e divulgación científica.

A gravación de documentais, a agricultura experimental, a experimentación mediante

MÁIS INFORMACIÓN:

1-Páxina da Finca la Algaba de Ronda:
<http://www.algabaderonda.com/>

2-O xacemento de Los millares:
http://es.wikipedia.org/wiki/Los_Millares

3-Páxina orixinal do proxecto de recuperación do Uro:
<http://www.stichtingtaurus.nl/>

PRESENTACIÓN DO DOCUMENTAL "METOCAS"

O pasado 12 de novembro na "Casa das Campás" de Pontevedra tivo lugar a presentación do documental realizado pola SAGA "Metocas"

Documental "METOCAS"

SINOPSE:

Na paisaxe do campo galego había unha estampa pintoresca que o furacán do progreso vai arrasando co paso do tempo. As METOCAS ou metoucos, segundo o lugar ou a feitura con que

se facían en cada comarca. Estas medas ou palleiros cónicos da palla de millo tiñan diversas utilidades: Recoller a palla do nutritivo cereal nun lugar axeitado, complementar o alimento do gando vacún e sen pretendelo dar bonitura a paisaxe do campo galego. Hoxe, case que desaparecidos, alumean o noso espírito espallados polas leiras galegas. A xente de Vaipolorío, obsérvaos nestes 11 anos como estas "construcións vexetais" foron desaparecendo, de feito no val de Tomeza na máis este ano foron feitos dous exemplares.

Este documental realizado pola Sociedade Antropolóxica Galega, a iniciativa da Asociación cultural Vaipolorío, recolle paso a paso a construción dunha destas metocas. A realización da metoca correu a cargo de José Ramón López Laxe, veciño da parroquia pontevedresa de San Martiño de Salcedo. A parte técnica da produción do documental correu a cargo de João Bieites, Licenciado en Belas Artes, profesor de Plástica, Deseño Técnico e Cultura Audiovisual no Ensino Secundario e membro de S.A.G.A. (Sociedade Antropolóxica Galega).

► **Documental** Vaipolorío realiza un vídeo sobre los 'metoucos' del valle de Os Gafos
La Casa das Campás acogió la presentación de un documental realizado por la asociación ecologista Vaipolorío sobre los 'metoucos', construcciones vegetales del valle del río de Os Gafos. RAFA FARINHA

12 = PONTEVEDRA

Documental sobre una tradición relegada por el progreso

«Metocas» aborda la construcción de estos pajares en el valle del Gafos

La Casa das Campás fue escenario ayer de la presentación de «Metocas», un documental dedicado a estas construcciones vegetales artes abundantes en el valle del Gafos y que el progreso ha relegado. Este filme abre una serie documental sobre las construcciones vegetales efímeras en el Gafos.

Agenda

DURBOO (PONTEVEDRA) | domingo, 18 de noviembre de 2012

ÁLBUM | revista! | 15

Los 'metoucos' de Os Gafos

La Casa das Campás acogió la presentación de un documental realizado por la asociación ecologista Vaipolorío sobre los 'metoucos', construcciones vegetales del valle del río de Os Gafos. [GOLDS RAFA FARINHA]

FICHA ARTÍSTICA:

REALIZACIÓN: João Bieites,

PRODUCCIÓN: Sociedade Antropolóxica Galega (SAGA) en colaboración coa asociación Vaipolorío

FICHA TÉCNICA:

PRODUCTORA: Sociedade Antropolóxica Galega (SAGA) en colaboración coa asociación Vaipolorío

TÍTULO ORIXINAL: "Metocas"

TIPO: Documental

XÉNERO: Etnográfico

Producción propia realizada a cor

ANO: 2011

DURACIÓN: 15 minutos aprox.

ORIXE: Galiza

IDIOMA V. O.: Galego

O pasado 31 de outubro o compañeiro da SAGA Rafael Quintía deu unha charla ós nenos para falarlles das crenzas e tradicións galegas relacionadas coa noite e o Día de Defuntos. A charla estivo organizada pola Sociedade Antropolóxica Galega e formaba parte das actividades que a Asociación Cultural Os Chichisos, como cada ano, leva a cabo para celebra-la Noite de Defuntos.

NOITE DE DEFUNTOS

Mércres 31 de outubro
do 2012

Fonte do Gorgulhão
Paseo do Rio dos Gafos
(frente à estação de
autobuses)

Mais Informação:

OS CHICHISOS

Tfno.: 687412072

chichisos.wordpress.com

A PARTIR DAS 17:30 h

- Obradoiro de talla de calacús
- Charla "Noite de Defuntos: Crenzas e tradicións" a cargo do antropólogo Rafael Quintá
- Acendido e exposición dos calacús
- Pasacomerdoiras co grupo Os Chichisos e colocación das caveiras de calacús pola senda do Río dos Gafos

CADA PARTICIPANTE TRAEÁ O SEU CALACÚ E UTENSILIOS PARA
TALLALO. OS NENOS DEBEN VIR ACOMPAÑADOS DUN ADULTO.

Organiza

Colaboran

ANPA
DO CEIP
SAN MARTÍN
DE SALCEDO

SÁBADO, 27 DE OCTUBRE DE 2012

CUPÓN: 209456R € 110 EUROSILLAS: 5 6 9 27 38 (S+11) BOHOLITO: 10 20 32 36 41

www.diariopontevedra.es

contraportada

Diario de Pontevedra

EDITA: EDITORIOCES S.L. Depósito Legal: BO-31-1985

© 2012

Reservados todos los derechos. No se permite la explotación económica ni la transformación de esta obra. Queda permitida la impresión en su totalidad.

Director: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Editor: Rubén Sánchez

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Publicidad

Todas as culturas do mundo, desde que o homem existe, estabelecem rituais para honrar e comemorar os seus mortos. A origem do nosso actual Dia de Defuntos perdê-se, ao que logo, na noite dos tempos, por iso as celebrações de hoxe en día son herdeiras de antigas tradicións, ritos e crenzas que como pobo construímos ao longo da nosa historia. Co cristianismo todas estas festividades foron a ser sincretizadas coa nova relixión. Foi no século VIII cando o papa Gregório III fixo o primeiro de novembro como día de Todos os Santos e xa no século XII a Igrexa estableceu o día seguinte — 2 de novembro — como Día de Defuntos, cristianizando deste xeito as antigas festas pagas dos mortos. Co cristianismo tamén prohibíronse moitos milenarios ritos. As novas crenzas e costumes desapareceron, outros pasaron a quedar confinados no ámbito da marxinalidade ou foron transformados nunha sorte de xogos de nenos. Foron os nenos os que transformaron e continuaron as antigas celebracións percorrendo as casas do lugar, pedindo carne, pan, alho de casa en casa, e tamén os adultos, que coa chegada dos tempos pasaron as súas casas. Este costume, que hoxe nos parece propio do Halloween americano pero que nace en Europa, era unha tradición común en Galicia ata tal punto que no século XVI o bispo de Mondoñedo Frei Antonio de Cuevastra sancionou os seguintes termos este costume: *Constrúenlos por viñeiras e por casas e por parroquias o día seguinte de Defuntos e andan todos mortos da freixada á pedri*

TRIBUNA ABERTA

RAFAEL QUINTÁ PEREIRA

polas portas e danles pan e carne e viño e frixidos e picóns e outros cousas, e que piden así os fillos dos ricos e os pobres; e por Defuntos este rito xentil que cristian, ordenámos e mandamos que, de aquí en diante, ningún mozo vala aqueles dous días de porta en porta a pedir... ¡... se pena que o poida ou a rai que enviara o seu pai a pedir aqueles días pague mil marabedís.

Máis as prohibicións e os intentos anatematizados da Igrexa, moitas destas crenzas e tradicións perduraron ata os nosos días integradas no cristianismo como algo normal e típico do Día de Defuntos. Deste xeito, perdurou o costume de non recoller a nosa nosa noite por que as animas dos familiares defuntos tivesen algo que comer esa noite liminal en que nos vemos vivires. Antigamente tamén se deixaba o lume da lareira acesa para que as almas puidesen quentarse. E costume en moitos lugares de Galicia facer unha casa especial a Noites de Defuntos. Tamén se cocen castañas, son anís para as animas dos purgantes e se comen doces típicos destas datas como as chubas de clacá ou, xa máis

ambito urbano, en los vasos de defunto e de buñuelos de viento. A mediados del *século XX* aún se mantenía a tradición de correr no Día de Defuntos "Pan das ánimas", un bolo de pan que se levaba o adro da igrexa para dar de comer á xente o saliren da misa e para repartilos entre os pobres. Outras das tradicións que se mantiveron, e de feito en mesmo leñeiro facelas en Galicia, cando máis, era a das tallas coveiras de calaca que unha vez iluminadas con velas aceas se deixaban nas ventás da casa e polos camiños.

A Noite de Defuntos é unha noite máxica cunha enorme carga simbólica, pois existe a creanza de que nesta noite desaparece o vivo que se separa o mundo dos vivos do mundo dos mortos, e así é posible que os membros defuntos da familia poidan volver familiar entre os vivos e veñan visitados os seus antigos fogares na terra.

Na actualidade, o 1 de novembro, por os católicos celebran o día de Todos os Santos e recordan nesa data os seus mortos, visitan os cemiterios, adoman as tumbas e acenden candeas que lles serven para iluminar o camiño que a alma que atopen a saída do purgatorio. Acéndense tamén lampadillas de aceite sobre as lapidas dos nosos falecidos e crese que cando unha destas lampadillas se consume indica que unha ánima do purgatorio alcanza, por fin, a luz.

Por Defuntos hai novenas e é costume, relacionado coas celebracións de Defuntos, que pola noite se levaban para a casa para acendelas no nosos de Santos.

Hoje en día está caendo máis de media celobrar o Halloween, que non é outra, cousa que a véspera de Todos os Santos, do inglés All Hallow Eve. Esta celebración estadounidense non deixa de ser un mero sucedáneo, desvirtuado e carnavalesco, das vellas tradicións relacionadas coa Noite de Defuntos que levaron a América os millóns de emigrantes europeos, sobre todo irlandeses. Por iso como reivindicar a necesidade de manter as nosas tradicións da Noite e do Día de Defuntos, conservando os seus ritos, as súas crenzas e o noso propio nome. Ultimamente tamén, se lle chama a esta celebración Samatin, en lembranza da antiga festa céltica, pero a Noite de Defuntos non é, como se pensa, algo irlandés. Unha críe e é significado sinal unha críe e non se pode críe que sexon exactamente o mesmo, pois a relixión céltica e a cristiá tamponco o son.

En Galicia, na actualidade, mantemos vivas moitas das antigas tradicións da Noite de Defuntos. Aínda se conserva a tradición de facer candeas de calaca, visitando os cemiterios e acendando candeas, deixámosl as comidas ás ánimas, oramos por elas, pedímosl favores, comemos doces típicos da época, facemos magostos, pero sobre todo lembrámonos e honramos os que xa non están conosco e, aínda que iso se poida facer calquera día do ano, sempre é bo saber que polo menos unha vez ao ano os nosos mortos se volverán estar de novo conosco e vivos, aínda que só seosa no pensamento e no recordo.

A carved jack-o'-lantern with a smiling face, sitting on a table.

**Os Chichisos
celebran con
talleres y un paseo
por el Gafos su
Noite de Defuntos**

VIENTE DE LA ÚLTIMA PÁGINA

Para los interesados en ver esta muestra del Torrente Ballester, pueden hacerlo a primera hora de la mañana, entre las 08.30 y las 9.30 horas.

En el caso del CEIP Manuel Vidal Portela, será mañana cuando abran las puertas del centro para asistir a su particular Samáin. Como no podían ser de otra forma, los alumnos también han diseñado sus particulares calabazas del temor.

Además, la asociación Os Chichivos ya tiene todo listo para su "Noite de defuntos". Unos elaboradores de talla de Galicia, una charla sobre las creencias y tradiciones que rodean a esta fecha y un paseo son algunas de las actividades que tienen preparadas para mañana, a partir de las 17.30 horas.

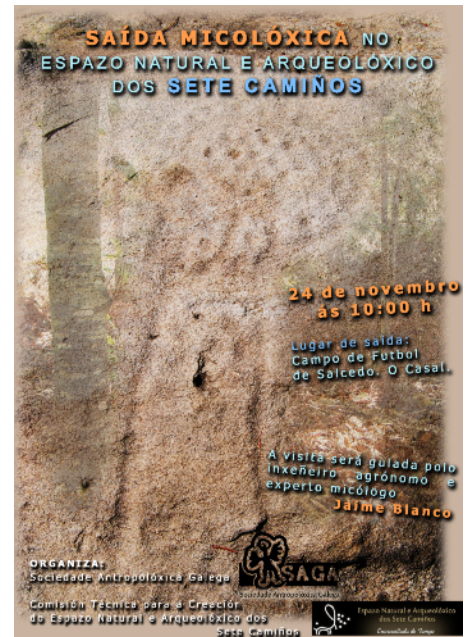

SAÍDA MICOLÓXICA NOS "SETE CAMIÑOS"

A Sociedade Antropolóxica Galega (SAGA) e a comisión técnica do proxecto de creación do Espazo Natural e Arqueolóxico dos Sete Camiños organizaron o pasado 24 de novembro, unha andaina por esta contorna que abarcan os montes de Salcedo, Lourizán, San Xulián e Vilaboa para coñecer as especies de cogomelos que medran na zona. A ruta estivo guiada polo enxeñeiro agrónomo Jaime Blanco, presidente da Asociación Brincaboís de Pontevedra.

Salidas micolóxicas
A 10.00 horas, desde Salcedo y desde Barrosa.
A las 10.00 horas se sairá desde el campo de Fútbol de Salcedo y a las 10.30 horas desde la Muiña de Barrosa.
Información en antropologiagalega.org y cantareira.org.

V XORNADAS DE LITERATURA DE TRADICIÓN ORAL:

“Os mouros e as moursas: máxicos enigmáticos da mitoloxía popular”

O antropólogo da SAGA Rafael Quintía participou este ano nas V Xornadas de Literatura e Tradición Oral celebradas o pasado mes de outubro en Lugo e organizadas pola AELG. A súa conferencia levou por título: “*Mouros e moursas, na procura de nós mesmos*”.

O antropólogo Rafael Quintía durante a conferencia

Quintía di que o mouro galego non é sempre árabe coma o luso

► O antropólogo participou xunto co seu colega portugués Alexandre Parafita nas Xornadas de Literatura de Tradición Oral, que se celebran en Lugo,

S.J.
✉ sjaureguizar@elprogreso.es
LUGO. O antropólogo pontevedrés Rafael Quintía claresou onte que os mouros dos que falan as lendas tradicionais «non son sempre árabes», como se pensa. «O que acontece é que se fai unha transición literal da palabra», informou.
Este experto estivo falando sobre estes seres míticos nas Xornadas de Literatura de Tradición Oral, que se celebran en Lugo. Na

sesión de onte tamén interveu o docente de Antropoloxía de Comunicación na universidade lusa de Trás Os Montes Alexandre Parafita. Este profesor matizou que no seu país os mouros foron usados pola Igrexa católica para «xerar unha dicotomía, crear unha imaxe negativa dos árabes e xustificar a Reconquista».
Rafael Quintía informou de que os mouros «son unha raza mítica á que se lle atribúen todas

as construcións que se pensa que non puido facer o home ou os restos arqueolóxicos».
Unha das peculiaridades dos mouros é que «rompen co tempo porque siguen vivindo». Son seres escuros que habitan baixo a terra, aos que se teme. O investigador comenta que ás veces se usan para advertir de certos perigos aos cativos. «Cando se lles di que non se acheguen a unha cova porque alí vive unha moura, por exemplo», comenta. Por mor diso «os nenos téñenlles medo e os maiores, respectivamente».
Os adultos logran vencer esa prudencia ao verse tentados polos

tesouros que gardan estes seres, comenta. A cobiza animaos a achegarse aos lugares nos que viven para «facer tratos» con eles.
Os pactos aos que se chegan con eles «acaban sendo incumplidos sempre polos seres humanos, porque o home racha co silencio que lle pide o mouro ao chegar á casa e contarllo á muller».
Paralelamente aos mouros existen as moursas, contrapostas esteticamente, porque «son fermosas, de pelo roxo ou rubio», indica Quintía. O antropólogo sinalou que ás veces se aparecen con varios obxectos que ofrecen. «A escolla correcta é ficar con elas para sempre, porque se colles un obxecto, morres», sinalou.
As xornadas, organizadas por Asociación Socio-Pedagóxica Galega e a Asociación de Escritores en Lingua Galega, continúan hoxe en xornada de mañá.

O LIBRO "PARA CANTAR VEÑO EU" NAS I XORNADAS ARREDOR DA MÚSICA TRADICIONAL

O pasado 16 de decembro, e dentro das I Xornadas arredor da Música Tradicional, presentouse o libro "Para cantar veño eu". A obra, escrita por Rafael Quintía, fai un percorrido por diferentes aspectos da cultura musical galga e está editada conxuntamente pola Sociedade Antropolóxica Galega e a A.C. Os Chichisos

O ANUARIO "FOL DE VELENO" NA FERIA INTERNACIONAL DEL LIBRO DE GUADALAJARA 2012, MÉXICO

A nosa publicación "Fol de Veleno. Anuario de historia e Antropoloxía de Galiza" estivo presente este ano na prestixiosa Feria Internacional del Libro de Guadalajara, en México, achegando o noso grao de area á divulgación e á proxección da nosa cultura, da nosa historia e do traballo antropolóxico feito dende a nosa terra e polos nosos investigadores.

O noso agradecemento á compañeira da SAGA e xornalista Paz Castro por facilitar que isto fose posible.

PRESENTACIÓN DA SOCIEDADE ANTROPOLÓXICA GALEGA, SAGA NA LIVRARIA TORGA DE OURENSE

O pasado día 30 de novembro a Sociedade Antropolóxica Galega organizou un coloquio aberto na Livraria Torga de Ourense para dar a coñecer a nosa entidade e facer balance do ano e medio de traballo da SAGA. No acto presentámo-lo Anuario Fol de Veleno, ademais das monografías producidas pola SAGA, dos nosos traballos audiovisuais e dos novos proxectos en marcha. Para a SAGA foi unha grande honra falar e escoitar, en semellante foro.

PRESENTACIÓN DO ANUARIO "FOL DE VELENO" EN LUGO

O pasado 14 de decembro, nun acto organizado pola asociación Cultura do País, presentouse en Lugo a publicación "Fol de Veleno. Anuario de Antropoloxía e Historia de Galiza". Na charla, na que participaron os compañeiros da SAGA Rafael Quintía e Miguel Losada, falouuse tamén dos proxectos e traballos da Sociedade Antropolóxica Galega.

O CASO BLANCO ROMASANTA

“—¿Cúyos son aquestos huesos? ¿Cúyas estas calaveras? —Hombres fueron que he matado por que no me descubrieran.” Versión corrixida e ampliada

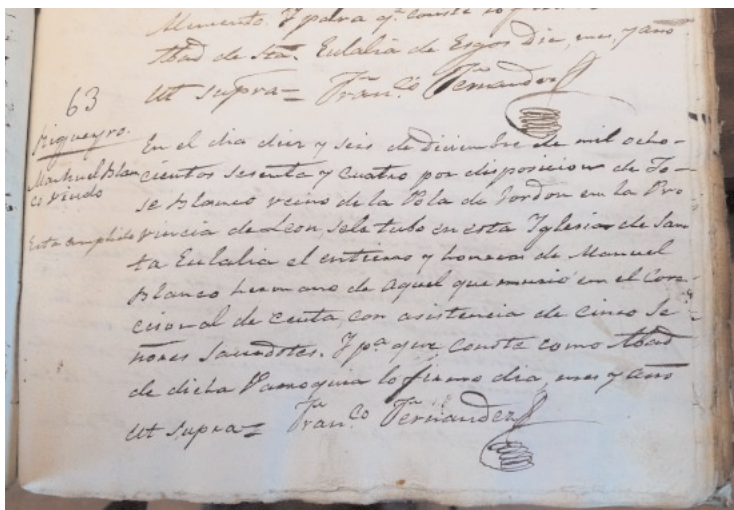
Miguel Losada

Durante os días 1, 2 e 3 deste mes de santos téñense celebrado na vila de Allariz as xornadas sobre o caso do lobishome Manuel Blanco Romasanta e as novas arredor da súa peripecia. Os irmáns Félix e Castor Castro levan anos traballando neste asunto e podemos afirmar que os seus achados ó respecto son asombrosos. Como xa saberán, pois a repercusión mediática ten sido salientable, os irmáns Castro localizaron as pegadas documentais que Blanco Romasanta deixara logo do xuízo e que levaban cara Ceuta, onde localizaron a súa partida de defunción e moi probablemente, o lugar onde foron a parar os seus restos. Mais esta será, doutra volta, obxecto de máis revelacións por parte destes investigadores.

O Macizo Central Galego

narios e das testemuñas que, inda hoxe, refiren como aqueles feitos extraordinarios ficaron gravados na memoria da xente. Poden seguir, da man dos autores^[1] o avance das pescudas.

Agradezo a Castor Castro esta foto e o comentario que segue e que mellora o que expoño arriba. “A primeira inscrición arquivística oficial que atopamos foi a anotación do oficio do seu cabodano na súa parroquia, Sta. Eulalia de Esgos (Sta. Olaia)”. Grazas pola corrección.

Percorreron os arquivos, as bibliotecas públicas ou non e por riba de todo, percorreron a serra, o Macizo Central Galego, na procura dos esce-

Mais contaban cunha vantaxe. Semellantes acontecementos, mesmo sendo abraiante, pode que non tiveran ficado con tal fondura no imaxinario común de non ser polo feito de que aconteceron nun contexto antropológico ben definido no cal todo o correlato fáctico resultaba coherente dentro dun sistema de referentes culturais que acolleron e integra-

Debuxo de Urrabieta na revista “La Ilustración”

¹ Páxina dos Castro. <http://musicarabeosa.wordpress.com/tras-as-pegadas-de-romasanta/>

ron os sucesos coma algo terrible, inda que “certo” no tanto que factible.

Xunto á presentación destes investigadores, presentouse outro documento abraiante. Froito do traballo forense de Fernando Serrulla[2] e de Marga Sanín[3] e logo de meses de estudo dos datos facultativos, antropométricos e os propios da antropoloxía física descritiva escolmados da copia dixital da Reseña da Causa, presentouse unha proposta de reconstrución do rostro de Manuel Blanco Romasanta dúas dimensións e tamén coma un busto.

Félix Castro na súa intervención

Serrulla e Sanín xunto co busto de Blanco Romasanta

A principal fonte de coñecemento dos feitos acontecidos, foi a copia dixital da Reseña da Causa aberta naquel tempo, 1852, en razón dos delitos que perpetró Blanco Romasanta. De resultados do traballo de instrución desta peza xurídica ficaron grande cantidade de elementos de xuízo que permiten unha aproxima-

ción polo camiño da obxectividade cara esta reconstrución. Mais os mesmos autores do traballo forense indicaron a relevancia de ter en conta tamén a presenza de moitos elementos valorativos, subxectivos pois, incorporados neste sumario. A metodoloxía[4] de traballo cinguiuse pois a estritos criterios científicos que permiten aproximar os resultados das reconstrucións faciais ós rostros reais que efectivamente existiron.

Os irmáns Castro achegaron ademais outro interesante documento gráfico como foi o retrato realizado polo ilustrador Urrabieta e publicado na revista “La ilustración”.

Igualmente abráiante foi a hipótese de traballo trazada ou retomada[5] polo médico forense: Blanco Romasanta era unha muller. De feito consta que foi inscrita como Manuela na súa parroquia de St^a Eulalia de Esgos, Ourense e

²]Médico Forense. Especialista en Antropología Forense. Unidad de Antropología Forense. IMELGA. Colaborador do Anuario de Antropoloxía e historia de Galicia, Fol de Veleno, editado pola Sociedade Antropolóxica Galega.

³ Artista Forense. Unidad de Antropología Forense. IMELGA.

⁴ Un exemplo, De Serrulla xunto con M. Gómez, que ilustra a técnica da aproximación facial forense. http://scielo.isciii.es/scielo.php?pid=S1135-76062008000300010&script=sci_arttext

⁵ Mariño Ferro , Xosé Ramón. Manuel(a) Blanco Romasanta. O lobishome asasino. Ed. Nigratrea. 2007.

que, como declararon moitas testemuñas durante a instrución, o encausado desempeñábase moi ben en tarefas que daquela eran propias ou mesmo exclusivas das mulleres, como coser e outras. Segundo esta hipótese Blanco Romasanta, que medía uns 140 cm, tería sido unha nena aparentemente normal até un momento da súa infancia, mais como tería padecido unha pouco frecuente enfermidade xenética coñecida como pseudohermafroditismo feminino, experimentou despois, a partires da súa puberdade, un proceso de masculinización dependido do aumento patolóxico na produción de andróxenos do seu corpo. Esta enfermidade é transmitida polos proxenitores mais dun xeito autosómico e recesivo, o cal quere dicir que ámbolos dous, pai e nai, haberán de ser portadores e transmisores da información xenética segundo a cal a persoa non produce a enzima 21-hidroxilasa no seu corpo.

Cando alguén nunha fase transcendental na formación da súa personalidade ten que sufrir semellante transfiguración, é factible que isto ocasione un conflito na psique desa persoa. Se isto acontece na Galicia do século XIX, nunha remota e culturalmente arcaizante serra, na que inda perduraban o antigo sistema de referentes e as tradicións mais propias do antigo réxime, é coherente pensar que aquela metamorfose, o desacougo hormonal, o hirsutismo progresivo e o resto de manifestacións puideran ter alterado a percepción que a pequena Manuela tivera dela e do mundo que coñecía. Pódese pensar que ela, a súa mente, tentaría “resolver” ou encaixar aquela distorsión acudin-

do á equipaxe simbólica que fornecía a cultura na que naceu. E esta cultura da serra, dos camiños e das invernías estaba aí para darlle respostas. Algo que calquera mente humana precisa. Na súa plausible disforia de xénero[6] Blanco Romasanta pode ser que se volverá cara aquilo que podía actuar contra o desacougo, volveuse cara un mundo, antigo e vasto, no cal xa non era máis que un ser difuso e marxinal. Segundo as leis que gobernaban ese mundo, Blanco Romasanta, camiñante, hirsuto e cun corazón estraño por fora e salvaxe por dentro, volveuse lobo. Era o seu rol na serra.

Unha fonda tradición contribuía a dala cheda no proceso de acomodación. O lobo da xente[7] e outros casos falan de lobishomes, unha muller transmutada no caso recollido por Risco, o cal é interesante xa que tamén acontece así noutros ben documentados. Pode que o máis estudado fose un que tivo coma escenario outro inda ben distante da serra ourensá, mais a distancia física fica moi diminuída pola proximidade e identidade discursiva dos acontecementos. Trátase do que sucedeu nos anos trinta e corenta do pasado século cando Teresa Pla Meseguer, alcumada “La pastora” foi acusada de perpetrar 29 mortes. Teresa Pla foi un dos maquis mais buscados pola Garda Civil e a súa historia tense convertido en lenda popular. Naceu nunha serra, e viviu en soidade, como criada pastora polos cumios. Dotada dunha forza prodixiosa[8], Teresa Pla alcumada “Teresot” foi tamén obxecto doutro libro[9] no que se estuda a súa faceta como guerrilleira dentro da Agrupación Guerrillera de Levante AGLA.

⁶ Emoción oposta á euforia e que pode cursar con malestar, ansiedade, irritabilidade <http://es.wikipedia.org/wiki/Disforia>

⁷ Recollido por Vicente Risco no libro O porco de pé e outras narracións. Pp.223-234. Ed. Galaxia 1972 "...foi perto de Trives, e inda vive quen mo contou..."

⁸ Alicia Giménez Bartlet. Donde nadie te encuentre. Ed Destino 2011. "... A los quince o dieciséis años ya tenía una fuerza como cinco hombres juntos(...)A veces había que cargarse una oveja de las grandes al hombro. Yo me cargaba de un solo golpe una oveja que llegaba a pesar medio cafis.(...)O sea que me echaba encima una oveja viva de ochenta kilos." P.103.
"¿Atrápalo y traelo, atrápalo Pastora! Empecé a correr como nunca he corrido en mi vida, a zancadas grandes, con fuerza, imaginándome que era un pero para correr más, para estirar y encoger las piernas como ello hacen." P. 346.

⁹ José Calvo Segarra. La pastora. Del monte al mito." Ed. Antinea 2009

Outras personaxes que puideran estar na órbita da categoría que acollería a Blanco Romasanta, son as “serranas” que autores como Juan Ruiz, o Arcipreste de Hita^[10] recollen^[11] seica dun arquetipo anterior: o das serranas “Ferozes, espantosas” como recolle a *Serranilla de la zarzuela*^[12], moi coñecida no Século XVI

Outra serrana carga ó lombo ó arcipreste e corre con el costa arriba:

Tomóme rezio por la mano,
en su pescueço me puso
como a çurrón liviano
e levóm la cuesta Ayuso:
“Hadeduro, non te espantes,

Entre o ceo a terra: a serra

“Andando perdido, de noche ya era,
Por una montaña, desierta, fragosa,
Fallé una villana, feroce, espantosa,
Armada su mano con lança porquera.”

que bien te daré qué yantes,
como es de la sierra uso”

O arcipreste describe á serrana. Hirsuta, corpuda:

Ó mesmo tempo que Nunha serra atopa o arcipreste á serrana chamada a “chata” a cal intimida e extorsiona o viaxeiro:

“Yo guardo el portadgo e el peaje cojo
el que de grado me paga non le fago enojo,
el que non quiere pagar, priado lo despojo;
págam’ tú, si non verás cómo trillan rastrojo”

En [e]l Apocalipsi Sant Johan Evangelista
non vido tal figura nin de tan mala vista;
(...)

el su pescueço negro, ancho, velloso, chico,
(...)

dientes anchos e luengos, asnudos e moxmordos,
las sobrecejas anchas e más negras que tordos
(...)

¹⁰ Juan ruiz "Arcipreste de hita "Catigas de la Serrana. Probar todas las cosas el apostol lo manda"

¹¹ Outros autores e serranas <http://www.serranilla.poderna.com/sierra/imprenta/corpus.pdf>

¹² <http://www.larramendi.es/i18n/corpus/unidad.cmd?idUnidad=100334&idCorpus=1000&posicion=1>

Mayores que las mías tiene sus prietas barvas
(...)

Más ancha que mi mano tiene la su muñeca,
vellosa, pelos grandes, pero, non mucho seca;
boz gorda e gangosa, a todo omne enteca,
tardía, como ronca, desdonada e hueca.

Outra “serrana” nunha cantiga popular da
serra de Gredos (La Vera)
Allá en Garganta la Olla,
en la Vera de Plasencia,
salteóme una serrana
blanca, rubia, ojimorena;
trae recogidos los rizos
debajo de la montera;
(...)

Tomárame por la mano
para guiarme a su cueva;
(...)

Dióme yesca y pedernal
para que lumbre encendiera,
y al resplandor de la llama
vi un montón de calaveras:
—¿Cúyos son aquestos huesos?
¿Cúyas estas calaveras?
—Hombres fueron que he matado
por que no me descubrieran.
(...)

Relatan os irmáns Castro como arredor de Blanco Romasanta, actuaron toda unha pléiade de individuos sen os cales todo puidera ter sido ben diferente. Un crego, Pedro Cid, que foi amo de B.R. e que declarou que tocante ós crimes, “sólo sacaba a la gente ruin”^[13], un eufemismo negro coma a noite. Tamén actuou un misterioso falsificador de documentos oficiais, entre eles un pasaporte de 1851. (Corrixo neste punto a miña redacción anterior grazas a Castor Castro):

” Neste punto, o pasaporte falso que lle fixeron manuscrito en decembro de 1851 foi non ao seu

nome, senón cunha identidade falsa, Antonio Gómez de Montederramo. No pasaporte manuscrito incluíase a petición de que non se lle impedira o tránsito e se lle facilitase un pasaporte en impreso oficial no primeiro lugar que os houbera, cousa que consegue en Vilariño de Conso, e é co segundo co que fuxe para Castela.”

Grazas de novo.

Si, requiríase tal documento naquel intre histórico. Boticarios de Chaves en Portugal, que declararon non coñecer de nada ó reo. Mesmo una sorte de personaxes “virtuais”, don Genaro e don Antonio valencianos segundo a declaración do autoproclamado lobishome, cos que tería andado, alobados os tres, polos altos montes do Macizo Central e dos que non consta a súa existencia “real” ou se facían parte dalgunha caste de delirio.

Aparece tamén ben documentado, de xeito indiciario cando menos, o comercio de graxa humana e doutras partes do corpo, como un produto “medicinal”. Así o constata a abondosa bibliografía exhibida polos irmáns Castro, coma a “*Palestra Pharmacéutica chymico-galenica*” do ano 1763 e no que se describen as propiedades farmacolóxicas de, por exemplo o “cranio humano obtido dunha morte violenta”^[14]. Moi interesante resultou tamén a constatación da realidade, fáctica, dunha tradición recollida na parte sur da serra, na contorna de Laza, segundo a cal Blanco Romasanta tería sido descuberto nunha cova no intre de facer unha caldeirada cun ser humana, dis que unha nena. Neste relato, o lobishome era descuberto por unha veciña á que lle encargara velar un pote, grande, posto no lume e ó cal non debía tirar o testó. Ela non fixo caso e cando foi mirar viu una man aboian-do no líquido, fuxiu perseguida polo lobishome que non a apañou. Este relato tan “arquetípico” e considerado un conto resultou ser case

¹³ 1ª peza do sumario. Folio 88

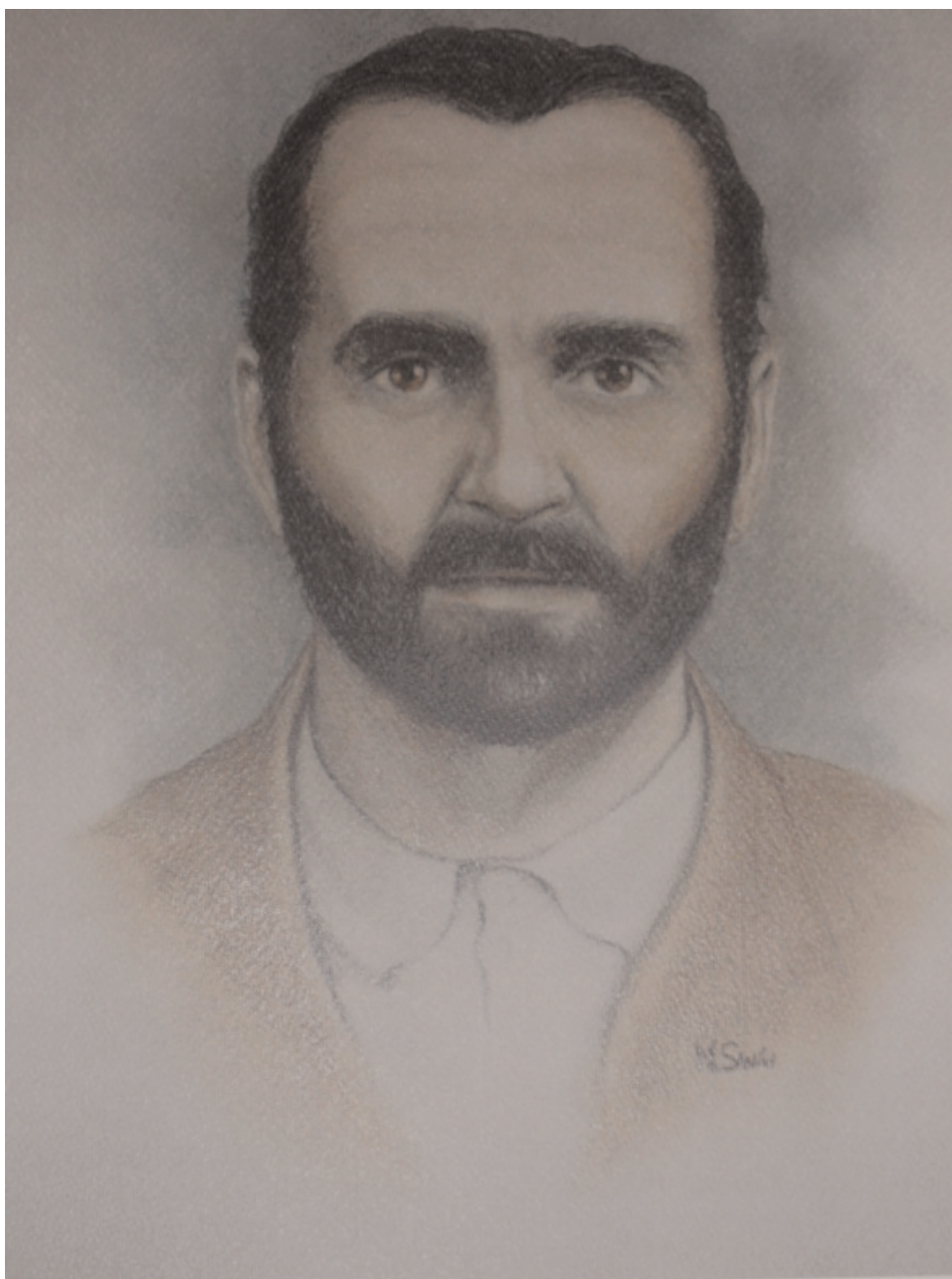
¹⁴ En varias páxinas: 644, 714, e outras http://books.google.es/books?id=wtb9rxRMhPIC&pg=PA38&lpg=PA38&dq=palestra+pharmaceutica+1710&source=bl&ots=tsBrSr1U2D&sig=O-I4wdHBm_Pp5mLrJWbV4kR6QD8&hl=en&sa=X&ei=lzaZULfxGKec0AWUmYCoDw&redir_esc=y#v=onep

unha transcripción directa de feitos que a causa recolle como probados, e xa que logo, un exemplo de cómo as tradicións populares poden actuar, tamén, como fonte de coñecemento fáctico ademais de simbólico cando unha sociedade conserva os seus acenos identitarios.

A outra grande personaxe que foi revelada nesta serie de palestras allaricenses, foi a Serra. Moitos lugares deste mundo que é o Macizo Central operan case que como catalizadores dos acontecementos, configurando de xeito decisivo a capacidade de actuación de contrabandistas, arrieiros, pregos, gardas civís, criadas, boticarios, notarios, amos e criados, entre outras categorías. A serra coma escena, onde todo isto foi posible só por que a Serra forneceu dos contidos (iso que chamamos a cultura), materiais e inmateriais que o fixeron improbable mais certo.

Recomendamos, pois seguir os traballos dos irmáns Castro, de Serrulla e Sanín e das xentes, bos coñecedores da serra, que con eles colaboran.

*Blanco Romasanta. ©Marga Sanín-Fernando Serrulla, 2012 C.R.P.I ou125/12
U. Antropoloxía Forense. Ins. Medicina Legal de Galicia*

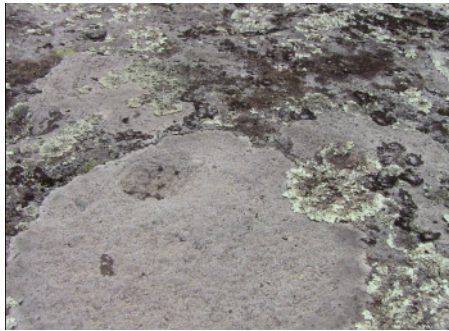

PETRÓGLIFO PADERNE II (INÉDITO)

Coordenadas:

42.27632403373718,-7.75459349155426

Situación:

<http://m.google.es/u/m/Rb4389>

DESCRICIÓN:

Petróglifo formado por una dúcia de cazoletas de tamaño medio, 5cm de diámetro. Atópanse sobre un penedo coa súa superficie superior de formare-dondeada, e dun tamaño duns 8m de longo por 6 m de ancho e unha altura de 2 m.

Atopamos esta zona con varios penedos, á marxe dereita, a pouco do comezo da pista que saíndo de Paderne nos leva a Santa Cruz, pasando por Figueiredo. Algunha cazoleta está moi desgastada pola erosión.

Petróglifo Paderne II

TIPO DE BEN:	Petróglifo
LUGAR:	Paderne
PARROQUIA:	Paderne (San Cibrao)
CONCELLO:	Paderne de Allariz
CRONOLOXÍA:	Idade do bronce
COORDENADAS:	42.2763240337371 -7.7545934915542
DATA ACHADO:	21-11-2012
DESCUBRIDOR:	J.A.Gavilanes

PETRÓGLIFO DE PEREIRAS IX (INÉDITO)

Coordenadas:

42.26634610401278,-7.812230139970779

Situación:

<http://goo.gl/maps/DV1ky>

DESCRIPCIÓN:

Sáinte rochoso formado por dúas penedas grandes e algunha pequena entre elas. Nas dúas maiores pódense ver varias cazoletas espalladas pola súa superficie, con algún suco unindo algunhas delas. Os tamaños son variados, tendo dende 3cm ata 7 ou 8cm. Na pequena peneda incrustada entre as dúas grandes, vemos varias cazoletas dun tamaño duns 4cm de diámetro, estas están todas apiñadas na zona superior de devandita rocha.

Pereiras IX

TIPO DE BEN:	Petróglifo
LUGAR:	Pereiras
PARROQUIA:	Rabeda (Santiago)
CONCELLO:	Taboadela
CRONOLOXÍA:	Idade do bronce
COORDENADAS:	42.26634610401278 -7.81223013997077
DATA ACHADO:	09-12-2012
DESCUBRIDOR:	J.A.Gavilanes

PETRÓGLIFO DE PEREIRAS X (INÉDITO)

Coordenadas:

42.26609898283756,-7.8128524124622345

Situación:

<http://goo.gl/maps/UPTDr>

DESCRICIÓN:

Gran rocha de uns 7m de longo por 3m de ancho e 2m de altura, sobre a que se localizan varias cazoletas repartidas pola súa superficie.

Ademais tamén ten un profundo cuco que une unha cazoleta duns 7cm con outra duns 4cm.

O resto de cazoletas varia entre os 8cm e os 3cm.

Pereiras X	
TIPO DE BEN:	Petróglifo
LUGAR:	Pereiras
PARROQUIA:	Rabeda (Santiago)
CONCELLO:	Taboadela
CRONOLOXÍA:	Idade do bronce
COORDENADAS:	42.26609898283756
	-7.81285241246223
DATA ACHADO:	09-12-2012
DESCUBRIDOR:	J.A.Gavilanes

PETRÓGLIFO DO PENEDO GRANXA (INÉDITO)

Coordenadas:

42.294105834929866,-7.7669477462768555

Situación:

<http://goo.gl/maps/IayT4>

DESCRICIÓN:

Penedo situado no medio da lameira dunha granxa de vacas, con silo ó seu carón. Penedo de uns 18m de longo por 7m de ancho e 2m de altura aproximadamente. Contén unhas 70 cazoletas repartidas pola súa superficie. Na superficie superior aparecen moitas cazoletas en grupos de poucas, catro por un lado formando cruz, tres por outro, algunha parella e varias soltas, todas elas combinadas con algún suco. Aínda que pareza estraño, a maior concentración de covañas está no lado de nacente, case que orientada cara o norte, ó contrario do que soe ser

habitual. Trátase dunhas 20 cazoletas grandes todas moi xuntas, aínda que sen ningún orden aparente.

Petróglifo Penedo Granxa	
TIPO DE BEN:	Petróglifo
LUGAR:	Lameiro en
PARROQUIA:	Calvelle (San Miguel))
CONCELLO:	Pereiro de Aguiar
CRONOLOXÍA:	Idade do bronce
COORDENADAS:	42.294105834929866
	-7.766947746276855
DATA ACHADO:	08-12-2012
DESCUBRIDOR:	J.A.Gavilanes

O NOVO PETRÓGLIFO ACHADO EN VENCES, SANTA BAIA, MONTERREI, OURENSE

No pasado mes de novembro, a SAGA ten posto en coñecemento da Administración Galega o achado na parroquia de Vences, St^a Baia, Monterrei, Ourense, dun novo petróglifo descuberto polo compañeiro Miguel Losada. Un elemento patrimonial de gran valor, como todos, para a mellora da comprensión dunha das áreas arqueolóxicas máis senlleiras de Galicia: O Coto mineiro de Arcucelos no Concello de Monterrei, Ourense, cuxas antigas minas produciron moita cantidade de estaño e volframio, ademais de tantalita e pode que outros minerais.

Este petróglifo leva, de xeito provisional, o nome da área de interese arqueolóxico inmediata, as Covas Rubias de Arcucelos.

Consta dende o Século XVI, a existencia destas minas no Alto Támega. Autores como o Bacharel Olea, que chegou a Galicia no ano 1510 ó servizo da Casa de Altamira como Alcalde Maior, chegando a vivir en Monterrei, atribuíronlle sempre unha grande antigüidade.

Tamén o Licenciado Molina na súa Descrición do Reino de Galicia, de 1550 escribe sobre a abundancia de estaño e a calidade "fina" deste mineral.

*Petróglifo das Covas Rubias. (Provisional) Detalle.
Foto Miguel Losada SAGA 2012*

*Petróglifo das Covas Rubias. (Provisional) Detalle. Foto Miguel
Losada SAGA 2012*

Así moitos autores remiten a importancia desta actividade na bisbarra de Monterrei e dentro dela ó Coto de Arcucelos, Alcucelos nalgũa bibliografía antiga, comentados por Meijide Pardo no seu libro¹ sobre esta minería no val do Támega.

Malia que todos estes teñen referido que esta actividade extractiva é posiblemente moi antiga, mesmo prerromana, a verdade hoxe en día é que isto non deixa de ser unha conxectura sen máis fundamento que certos indicios indirectos.

A importancia da existencia deste petróglifo vese aumentada polo tamén recente descubrimento² da grande

extensión da estación arqueolóxica na que se atopa o, xa coñecido de vello, Penedo das Pisadiñas, a pouca distancia do que agora ten aparecido. Ámbolos dous están na beira de antigos camiños e inmediatos a amplas e antigas zonas de explotación mineira.

No caso do petróglifo, situado en Vences, o antigo camiño descorrería nun eixe aproximado Leste-Oeste, e o gravado estaría moi preto da intersección coa vía XIV romana, a cal descorre polas beiras do Támega cunha orientación Norte-Sur. A minería estaría centrada polo estaño, abondoso mesmo moi cerca da superficie do terreo. Resulta interesante

¹ Meijide Pardo, Antonio La antigua minería del estaño en el valle de Monterrey. Consejo Superior de Investigaciones científicas. Instituto Padre Sarmiento. Cuadernos de Estudios Gallegos. Santiago 1963.

² Confirmado pola arqueóloga Nieves Amado e ca axuda de Hector Salgado, estudoso da cultura do Alto Támega.

³ <http://www.manuelgago.org/blog/index.php/2011/05/10/interpretar-os-simbolos-dun-guerreiro/>

remarcar que a unha distancia duns dous km, e neste mesmo eixe e probablemente na beira do mesmo camiño reapareceu a Pedra Alta de Castrelo³, unha parafita da idade do bronce cun impresionante programa de gravados posiblemente funerarios.

A gran estación circundante ó penedo das Pisadiñas, en proceso de estudo pola arqueóloga Nieves Amado, aparece relacionada tamén coa proximidade da mesma vía romana e por outro camiño que semella ser inda máis antigo. Neste caso a minería é a do ouro, coa existencia dunha mina descuberta e en proceso de estudo por esta arqueóloga profesional.

As covas rubias do Monte meda. A zona de explotación mais antiga segundo os textos do XVIII

Estación Pisadiñas de Laza. Detalle. Foto Miguel Losada SAGA 2012

O estudo futuro desta circunstancia e doutros aspectos da cuestión podería achegar novos datos que permitan coñecer mellor o pasado do sur de Galicia e o sistema de relacións humanas do antigo noroeste peninsular.

Penedo das Pisadiñas. Detalle. Foto Miguel Losada SAGA 2012

SAN MAMEDE "SANTO GALEGO" E O SEU PROBABLE AVATAR DO NADAL: O PANDIGUEIRO

Xa chegou de novo o tempo do Pandigueiro, o tempo pois, dos purgazos dados ós nenos no leite quente. Hai quen di, aló polas Terras Altas de Ourense, na abas da Serra da Cabeza Grande de Manzaneda, que do alto da serra pode baixar quen mire polos cativos e na noite veña cheirárllle-lo bandullo por ver se están ben mantidos. Deixará unha presa de castañas cocidas e un fato máxico de animalciños pequechos e gordechos feitos coa navela na madeira de amieiro.

Pode ser que esta figura xa non ande polos faiados, nin chame nas portas. Pode ser que se poña en dúbida se existiu e tamén pode ser que nos preguntemos se algunha vez, nalgún tempo, nalgures en Galicia, os nenos galegos ou a algúns deles, lles teña cumprido unha cunca de leite con castañas para non marchar con fame para a cama. Acaso sempre foi todo fartura? Acaso no se deron nunca as circunstancias nas que a xente lle pedise ós santos que mirasen polos fillos? Si, tal.

O pandigueiro, é o "cheira-bandullos", e ben pode ser considerado un máis entre os seres míticos tradicionais, esta vez sobre a base da grande popularidade que nas serras galegas tivo sempre San Mamede, o santo que, cando menos nesa noite, mira polos pequenos xa que el mesmo foi neno, triplemente orfo, e aparece relacionado co leite (mesmo no seu nome), co

bandullo polo que foi morto, destripado, no seu martirio e que mesmo na tradición cristiá de ano novo ven relacionado co feito de medrar, espiritualmente, por medio do leite santo. Na tradición orixinal da liturxia oriental da Capadocia, na Turquía actual, a súa festa era no día de ano novo do 1 de setembro.

Foto P.G. Losada SAGA. Circa 1978

Antífona ad introitum. Epistola 1. Petri II, 2: "Quasi modo geniti infantes alleluja: rationabile sine dolo lac concupiscite: ut in eo crescatis in salutem." Como os neonatos ansiade o leite (do espírito) sen engano (verdadeiro ou inocente) de xeito que medredes en saúde.

O mesmo Padre Sarmento

fala del, do santo, dicindo que os galegos aseguran que o santo era galego inda que Sarmento o nega, ó tempo que asegura que é un nome ben común nesta terra mais soamente se lle por os "rústicos" (*Colección de voces y frases gallegas. José Luis Pensado ed. Vol I pg. 378¹*.)

Remitimos os lectores, pois ó número 1 deste Boletín Caderno de Campo da SAGA² no cal se atopa máis información ó respecto. Xulguen vostedes e obren como lles conveña.

O retroxuíño do Pandigueiro

Durme meu neno durme
Durme meu neno axiña
Que o Pandigueiro che ha traguere
Uns purgazos pra a leitiña

1 <http://books.google.es/books?id=371UwN37IPkC&lpg=PP1&vq=san%20mamede&dq=vida%20de%20san%20mamede&pg=PA378#v=onepage&q=san%20mamed&f=false>

2 <http://sociedadeantropoloxicagalega.wordpress.com/2012/01/31/caderno-de-campo-no1-decembro-2011/>

COMEZA A FILMACIÓN DO DOCUMENTAL "CENTEO"

Novo traballo audiovisual da Sociedade Antropolóxica Galega realizado por João Bieites. O documental promovido pola asociación Vaipolorío recollerá unha das actividades agrícolas tradicionais no val do río Tomeza.

FASES DA GRABACIÓN :

- 1.SEMENTEIRA "á manta"
- 2.MONDADURA de herbas que compiten co cultivo do centeo tales como os saramagos *Raphanus raphanistrum* ou as ervillacas *Lathyrus aphaca* L
- 3.CONSTRUCCIÓN DE INSTRUMENTOS VEXETAIS "gaitas de ferrán"
- 4.SEGA con fouciño (faise entre San Xoán e San Pedro
- 5.ELABORACIÓN DE ODIAS PARA FACER OS MOLLOS
- 6.ENMEDADO (construción das medidas)
- 7.MALLA (separar a palla do gran) de dous xeitos: con mallos e sobre barricas

Documental. La asociación ecologista Vaipolorío inicia hoy la grabación del documental "Centeo". Desde la estación de autobuses los participantes partirán hacia el lugar de la carballeira, parroquia de Salcedo, para iniciar el sembrado y, tras esto, comenzar el proceso de cultivo de este cereal. La grabación del documental correrá a cargo de Joao Bieites, de la Sociedade Antropolóxica Galega (SAGA) ■
Hoy, en la estación de autobuses, desde las 10.00 horas.

A Sociedade Antropolóxica Galega (SAGA) ENTRE OS ORGANIZADORES DA "V REUNIÓN CIENTÍFICA DE LA ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE ANTROPOLOGÍA Y ODONTOLOGÍA FORENSE"

V REUNIÓN CIENTÍFICA DE LA ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE ANTROPOLOGÍA Y ODONTOLOGÍA FORENSE
Anuncio y Primera Circular

5th Scientific Meeting of Spanish Association of Forensic Anthropology and Odontology.
First Announcement

Actualización, Recomendaciones y Proyectos
Upgrade, Recommendations and Projects

Verín (Ourense, Spain)
27-28 de Junio de 2013

ORGANIZA:
Asociación Española de Antropología y Odontología Forense

Patrocinadores:
Hospital de Verín, XUNTA DE GALICIA, DEPUTACIÓN OURENSE, USC

Entidades colaboradoras:
ARANZADI, UNIVERSIDADE DA CORUÑA, ICRC, E.A.S.E., INSTITUTO ANATOMICO FORENSE, UGR, Universidad de Granada, Asociación Nacional de Medicina Legal y Forense

INSTITUTO DE MEDICINA LEGAL DE CANTABRIA

SAGA Sociedade Antropolóxica Galega
Galician Anthropological Society

Anuncio e Primeira Circular

5th Scientific Meeting of Spanish Association of Forensic Anthropology and Odontology.

Datas:
Verín (Ourense, Spain)
27-28 de xuño de 2013

"FIGURAS DUNHA TRADICIÓN". NOVA EXPOSICIÓN DO PINTOR F. SUTIL

Durante o mes de decembro e ata o día 31 o pintor e restaurador de arte Francisco Sutil—responsable da Área de Arte e Restauración da SAGA—exporá a súa obra pictórica na SalaSon de Cangas.

A mostra pictórica, composta por 28 cadros, afonda no estudo da figura humana baixo a forma de danzantes, pandereteiras e gaiteiros. Sutil descúbrenos nos seus cadros a riqueza etnográfica da nosa música tradicional. Toda unha colección pictórica relacionados coa música tradicional galega onde a plástica do trazo adquire un particular protagonismo.

Datas: Do 27 de novembro ó 31 de Decembro a partir das 18:30 h.

Lugar: Salason de Cangas do Morrazo

MEMBROS DA SAGA NO PROXECTO "CHAMÁMONOS ASÍ"

Galiza posúe a maior densidade de nomes de lugar—topónimos—do mundo porque as galegas e os galegos levamos centos, miles de anos, bautizando o espazo que habitamos. Os nomes das aldeas, dos camiños, das eiras, dos foxos, dos penedos, dos ríos... constitúen unha parte do patrimonio que temos o deber de recoller dos nosos devanceiros e devanceiras para deixar en herdanza.

Chamámonos así é o proxecto que pon en marcha o Concello de Pontevedra co fin recoller, manter, pór en valor e difundir a nosa toponimia. Membros da Sociedade Antropolóxica Galega forman parte da equipa encargada da recollida de toda esta valiosa toponimia.

MÁIS INFORMACIÓN:

www.pontevedra.eu/toponimia

PROXECTO MUSEO VIRTUAL DA SAGA

Durante o ano 2013 a SAGA vai desenvolver un traballo de recollida e difusión da actividade oleira en Galicia.

O resultado deste esforzo deberá enche-lo Museo Virtual da Oleiría Galega, con reproducións *on line* das pezas clasificadas segundo criterios que permitan a consulta remota das súas características a calquera interesado. Estímase que este primeiro museo virtual da SAGA estará aberto ó público nos primeiros meses de 2014.

Foto Pedro G. Losada. SAGA 2012